Dr. Hafsa FİDAN

DEĞİŞEN DÜNYADA KADIN

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla

Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları / 718
Cep Kitapları / 80
Sorunlarımız Sorumluluklarımız Serisi - 4

Yayın Yönetmeni: Dr. Yüksel Salman
Editör: Dr. Ömer Menekşe
Koordinasyon: Dr. Hafsa Fidan
Tashih: Ömer Çetinkaya

Grafik & Tasarım
RIHTIM Ajans Tel: (0312) 418 16 23

Baskı
Saray Matb. Kağ. Kırt. Tic. ve San. A.Ş. / (0) 312 527 28 90

3. Baskı, Haziran 2011

2011-06-Y-0003-718
ISBN 978 -975-19-4289-0
Sertifika No: 12930

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mahallesi Dumlupınar Bulvarı No: 147/A
Çankaya / ANKARA
Tel: (0312) 295 72 93 - 94
Faks: (0312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Dağıtım ve Satış
Döner Sermaye işletme Müdürlüğü
Tel: (0312) 295 71 53 - 71 56
Faks: (0312) 285 18 54
e-posta: dosim@diyanet.gov.tr

DEĞİŞEN DÜNYADA KADIN

Dr. Hafsa FİDAN

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Bu eser, Din İşleri Yüksek Kurulu'nun 13/03/2008 tarih ve 27 sayılı kararıyla basılmıştır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

İnsan, toplum içinde yaşayan bir varlıktır. Toplu hâlde yaşayan insanlar arasında huzur ve mutluluğun sağlanabilmesi için bireylerin, hak ve yükümlülüklerini bilmeleri ve sorumluluk bilinci içerisinde bunun gereğini yerine getirmeleri gerekir. Sorumluluk bilinci önce kişinin kendisine karşı sorumluluğu ile başlamaktadır. Kendisine karşı sorumluluğunu bilen insan, ailesi ve topluma karşı olan sorumluluğunu da yerine getirebilir.

"İnsanoğlu kendisinin başıboş bırakılacağını mı sanır?" (Kıyâme, 75/36) âyeti, insanın sorumluluk sahibi bir varlık olduğunu belirtmekte, *"Nihayet o gün (dünyada yararlandığınız) nimetlerden elbette ve elbette hesaba çekileceksiniz."* (Tekâsür, 102/8) âyeti de kendisine başta akıl olmak üzere verilen sayısız nimetlere karşılık insanın da, gücü nispetinde yerine getirmek zorunda olduğu belli yükümlülükleri olduğunu ifade etmektedir.

Toplumları derinden sarsan sayısız sorunun yaşandığı günümüz dünyasında, insanlık onuruna yakışır aydınlık geleceğin inşası için hepimize sorumluluklar düşmektedir. Zira içinde yaşadığımız dünyada insanlık olarak birçok sorunla karşı karşıyayız.

Dünya genelinde insanlığın geleceğini tehdit eden açlık, fakirlik, işsizlik, çevre kirliliği, doğal afetler, sosyal adaletsizlik, fırsat eşitsizliği, ahlâkî çöküntü, manevî kirlenme, madde bağımlılığı, inançsızlık, zulüm, yolsuzluk, yetersiz sağlık koşulları, eğitim ve hukuk alanında karşılaşılan sorunlar, tarihî ve kültürel değerlerin yok edilmesi ve benzeri

problemlerin yanı sıra insanlar arasındaki diyalog, hoşgörü ve tolerans eksikliği, farklılıklara karşı tahammülsüzlük ve farklılıklarla barış içinde bir arada yaşama konusunda yaşanan şiddet ve terör gibi sorunlarla iç içeyiz.

Bu sorunlar yalnızca bir yöreyi, bölgeyi ya da halkı değil küresel anlamda bütün insanları şu ya da bu şekilde etkilemekte ve ilgilendirmekte, bu sorunların üstesinden gelebilecek toplumlar arası/uluslararası kalıcı çözüm yolları aranmaktadır.

Aslında bütün bu toplumsal sorunların başında sahip olduğumuz değerleri fark edememek ve bu değerleri hayata geçirememek yatmaktadır. Bu itibarla değerlerimizi fark etmek ve o değerleri bir davranış bilincine ve yaşayan bir değer hâline getirebilmek son derece önemlidir. Hiç şüphesiz sahip olduğumuz en önemli değer de inanç ve öğretileriyle 14 asırdır insanlığı aydınlatan bir ışık kaynağı olan yüce dinimiz İslâm'dır.

Bugün, insan potansiyelini geliştirme adına ortaya çıkan psikoterapi yöntemlerinden, ekolojik sorunlara ve uyuşturucu ile mücadeleye varıncaya kadar belki de tüm dünya toplumları, dinin müdahalesine, katkısına, daha açıkçası "kutsal"a ihtiyaç duymaktadır. Ve İslâm çağdaşlık adına bu katkıyı sağlayabilecek, çağdaş dünya için yeni dinî formlar üretebilecek dinamik bir dindir.

Bu itibarla yüce dinimizin emir ve tavsiye ettiği paylaşma ve yardımlaşma gibi prensiplere kulak verip, birbirimize karşı yerine getirmemiz gereken birtakım görev ve sorumlulukların bilincinde olarak, omuz omuza vermeli, hayatı acı ve tatlısıyla paylaşmalı, daha yaşanabilir kılmalı, sosyal yar-

dımlaşma ve paylaşmayı temel alan bir hayat tarzını sürdürmeli, mutlu ve huzurlu yarınlara hep birlikte kavuşmalıyız.

Diyanet İşleri Başkanlığımız, üstlendiği yasal görevin sınırları içinde kalarak günümüz insanının dinî talep ve ihtiyaçlarını karşılamayı, toplumsal huzur ve bütünleşmeyi sağlamayı bir sorumluluk olarak kabul etmektedir. Toplumun manevî hayatını olumsuz yönde etkileyen aile içi sorunlar, toplumun neredeyse her bir katmanında farklı şekillerde tezahür eden şiddet, töre cinayetleri, insan hakları ihlâlleri, çevreye karşı ilgisizlik, kötü ve zararlı alışkanlıklar gibi ortak duyarlılık ve çözüm gerektiren sosyal konularda dinî bilgi açısından topluma rehberlik etmeyi, bu alanda varsa yanlış dinî anlayışları gidermeyi, bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yürüten ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği içerisinde hareket etmeyi bir görev bilmektedir. Birlikte ve barış içinde yaşadığımız, birbirimize insan olarak saygı ve sevgi duyduğumuz bir dünyayı inşada yüce dinimizin kalıcı öğretisini yapı taşı kılmayı hedeflemektedir.

Bu amaç doğrultusunda hazırlanan "Sorunlarımız ve Sorumluluklarımız" adlı bu seri, çağdaş sorunların yakıcılığını, bugünün dünyasını göz önüne alarak, dinin asıllarından özgür düşünceyle ürettiğimiz, inanç ve ahlâkla bütünleşen sahih bilgiyle aşabileceğimizi, sağlıklı bir din algısının ve gündelik hayata yön veren bir maneviyatın topluma ne derece huzur ve sükûnet sağlayabileceğini göstermektedir.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

Giriş

“Kadın” denildiğinde; kız çocuğu, kız kardeş, anne, eş ve en temelde toplumun bir bireyi akla gelmekte ve kadınlık rolleri bu alanlarda görünür olmaktadır.

Kadının statüsü, tarih içinde, farklı toplumsal örgütlenmelerde çeşitli görünümler sergilemiştir. Genellikle kabul gören tarih anlayışında, insanlığın ilerlemeci bir çizgi doğrultusunda “ilerlediği” varsayılır. Bu kabul ekseninde, kadınlar da kendilerine paylaştırılan rollerinde “ilerlemekte”dirler. Oysa bu genellemeci anlayış, tarih içinde tarihin olduğunu göz ardı etmektedir. Daha açık bir ifadeyle, gerçekte “Çağ içinde çağlar vardır.”

Çağ içinde çağların olması; tarih içinde tarihi farklı yaşayan insan gruplarının olması demektir. Tarihte kadın, farklı coğrafyalarda, bazen de aynı coğrafyada farklı sosyal katmanlarda, çeşitli rollerle görünürlük kazanmıştır. Kadınların geçmiş dönemde ev hanımı, tarlayı ekip biçen bir çiftçi, tüccar veya kraliçe olması, bu tür görünürlük alanlarına işaret etmektedir. Günümüzde de kadın, ev hanımlığı rolünden devlet başkanlığı rollerine kadar çeşitli alanlarda sosyal ve ekonomik hayata katılmaktadır. Şüphesiz bir genelleme olarak çağımızda kadınların sosyo-ekonomik hayata daha aktif katıldığı, çalışma hayatında geleneksel toplumlarda erkeklere hasredilen rolleri üstlendiği ve bu anlamda geleneksel kadınlık rollerinin alanını genişlettiği söylenebilir. Ne var ki, bu her toplum için aynı ölçüde geçerli değildir. O halde çağımızda, tarihi farklı şekillerde tecrübe eden kadın topluluklarının olduğu söylenebilir.

Tarihi kendi şartları ekseninde tecrübe eden kadınların sorunlarının da, içinde bulunulan sosyal, kültürel şartlar, ekonomik katmanlar, eğitim düzeyi ölçeklerinde farklılıklar arz ettiği görülür. Örneğin çiftçilikle meşgul olup köyde yaşayan kadınlarla, kamu sektöründe çalışıp şehirde yaşayan kadınların öncelikli sorunları arasında farklar vardır. O halde bu tür sorun-

ların çözümlerine dair de farklı düşünceler geliştirmek gerekir. Benzer şekilde şehir hayatını teneffüs eden kadınların sorunları da ev hanımı olması, çalışan kadın olması, eğitimli olup olmaması gibi perspektiflerden bakıldığında farklılıklar arz etmektedir.

Her toplum ve kültürde toplumsal ortam, kadın ve erkeklerin rollerini kendi içinde şekillendirmiştir. Bu roller sadece kadınlık ve erkeklik rolleri adı altında kabaca belirginleşmemekte, kız çocuğu, erkek çocuk, genç kız ve genç

erkek rolleri, gelin, damat, kayınvalide, kayınpeder rolleri gibi birbiriyle ilişkili toplumsal kalıplar ya da iç yapılanmalar oluşturmaktadır. Her toplumsal yapılanma, kendi içinde tutarlı ya da en azından "işlevsel" kabul edilerek anlaşılmayı hak etmektedir.

Toplumsal yapının teşekkülü ve devamında, ekonomik, siyasî, hukukî, dinî, örfî unsurlar birleşik bir etki oluşturmaktadır.

Toplumda kadına ait görülen rolleri değerlendirebilmek için, topluma özgü unsurların varlığını hesaba katmak gerekir. Ayrıca kadın ve erkek arasında rollerin paylaştırılmasında, iletişim ve etkileşim halinde olunan başka topluluklardan olumlanarak alınan özellikler gibi unsurlar da etkilidir. Şüphesiz hiçbir toplum, tamamıyla kapalı bir kutu gibi varlığını sürdürmemektedir. Gelenek, dil, din, kültür vb. toplumsal yapıyı etkileyen unsurlar, tarih içinde kendileri de yorumlanarak değişmekte ve toplumu değiştirmektedir. Gelenek, dil, din, kültür dediğimiz unsurlar ve bu unsurların etkilediği yapılanmalar nasıl dinamikse, kadınlık ve erkeklik rolleri de dinamiktir.

Ülkemizde, özellikle son iki yüzyılı işaret eden modernleşme döneminde; kadın ve erkeklerin rolleri tartışma ve polemik konusu yapılmıştır. Ülkemizin yönünü Batıya dönme-

si gerektiğini düşünen ve bu sürecin devamını gerekli gören modernleşmeci anlayış, kadın ve aile örgütlenmesinde sorunların faturasını geleneklere ve dine çıkarırken; diğer kutbu oluşturan gelenekçi anlayış da, faturayı Batılılaşmacı anlayışlara ve modernleşmenin bizatihi kendisine kesmiştir. Bu durumda kimi düşünürlere göre sorunun kaynağı geleneksel değerlerden uzaklaşmakta aranırken kimi düşünürlere göre ise geleneksel değerlere fazlaca bağlı olup modernleşme tecrübesini yaşayamamakta aranmaktadır.

Keskin bir gelenek-modernlik karşıtlığının benimsendiğini işaret eden bu kutuplaşmada temel problem, "karşıtlık tezi"nin kendisi gibi görünmektedir. Daha açık bir ifadeyle problem, gelenek ve modernliğin keskin karşıtlığı tezinin benimsenmesidir. Oysa kendisini modern kutupta konumlandıran kişi geleneğe karşı olduğunu ifade ettiği durumlarda bile, aslında hâlen karşı durduğu gelenek içindedir.

Geleneğin modern olana sürekli karşı koyduğunu ve bu anlamda sabit olduğunu düşünmek de bir tür vehimdir. Çünkü gelenek, gelenek olarak kalabilmek için yinelenerek ve yenilenerek tekrara ihtiyaç duyar. Bir başka ifadeyle, her halükârda dinamiktir. Sadece, geleneğin dinamizmi bazı toplumlarda daha hızlı ve bazılarında daha yavaş olabilir. Şu hâlde basit dilde geleneksel ve modern olan şeklinde bir kavramsallaştırma yapılabilmekle birlikte, bu ikisinin keskin ayrılığı ve karşıtlığı tezi, "eski ve yeni, geleneksel ve modern sarmalı"nı göz ardı ettiği için problemlidir.

Modernleşmeci anlayışların fatura çıkardığı bir unsur olan din ise, geleneksel ve modern olan ikileminde, herhangi bir tarafın lehinde açıkça konumlandırılamaz. Din ve dinî kaynaklı üretilen değerler geleneksel olanın şekillenmesine katkıda bulunduğu gibi, onu eleştiriye tabi

tutar ve zaman zaman ona direnç gösterir. Aynı şekilde din, modern olanın sağlamasını yapma imkânı sunar. Böylece yeninin eskiye alternatif olabileceği noktaların görülmesi konusunda bir tür ayna işlevi üstlenir. Dinin yeni ve modern olanın karşısında olduğu şeklindeki bir kabul, onun yeni yorumlara imkân veren bir tür kaynak olma özelliğini görememekten kaynaklanır. Oysa din, en temelde sağlaması yapılmayan geleneğe karşı direnç gösterir. Bu bağlamda din, modern ile geleneksel olanın kavgasının üstünde bir yerdedir. Din ve dini kaynaklı üretilen değerler, bir yandan modern olanın bir yandan da geleneksel olanın sağlamasını yapmakla, geçmiş ve geleceğin kaynaşma ufkunda şimdiyi şekillendirmektedir.

Kadınların toplumsal ve ailevi örgütlenmede ne gibi roller üstleneceği konusu, geleneksellik ve modernlik taraftarlarınca can alıcı bir nokta olarak tartışılagelmiştir. Ülkemizde Tanzimattan bu yana tartışmalar devam ederken, bir yandan da kadınların hakları, eğitimi, sosyal ve siyasî alanda üstlenebilecekleri görevlerle ilgili hukukî düzenlemeler yapılmaktadır. Tanzimat döneminden itibaren kadın hakları konusunda yapılan düzenlemeler, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü verilerinde şöyle sıralanmaktadır:

1843 Tıbbiye mektebi bünyesinde kadınlar ebelik eğitimi almaya başladı. 1847'de kız ve erkek çocuklara eşit miras hakkı tanıyan İrade-i Seniye yayımlandı. 1856'da köle ve cariye alınıp satılması yasaklandı. 1858'de Arazi Kanunnamesi'nde mirasın kız ve erkekler ara-

sında eşit olarak paylaştırılacağı hükmü yer aldı. Böylece kadınlar ilk kez miras yoluyla mülkiyet hakkını kazandı. 1858 Kız Rüştiyeleri açıldı. 1869'da kadınlar için ilk sürekli yayın olarak nitelenen (haftalık) Teraki-i Muhadderat dergisi yayımlandı. 1869'da kızların eğitimine ilk kez yasal zorunluluk getiren Maarif-i Umumiye Nizamnâmesi yayımlandı. 1870'da kız öğretmen okulu Dârül Muallimat açıldı. 1871'de Mecelle'nin (Osmanlı Medeni Kanunu) uygulanması için çıkarılan Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile evlilik sözleşmesinin resmi memur önünde yapılması, evlenme yaşının erkeklerde 18, kadınlarda 17 olması, zorla evlendirmelerin geçersiz sayılması düzenlendi. 1876'da Kanun-i Esâsi (ilk Anayasa) kabul edilerek temel haklar düzenlendi. Kız ve erkekler için ilköğretim zorunlu hâle getirildi. 1897'de kadınlar ücretli işçi olarak çalışmaya başladı. 1913'te kadınlar ilk kez devlet memuru olarak çalışmaya başladı. 1914 İnas Darülfünunu adı altında kızlar için bir yüksek öğretim kurumu açıldı. 17 Şubat 1926, Türk Medeni Kanunu kabul edildi. Kanun ile erkeğin çok eşliliği ve tek taraflı boşanmasına ilişkin düzenlemeler kaldırıldı, kadınlara boşanma hakkı, velâyet hakkı ve malları üzerinde tasarruf hakkı tanındı. 1930'da Belediye Yasası çıkarıldı. Yasa ile kadınlara belediye seçimlerinde seçme

ve seçilme hakkı tanındı. 5 Aralık 1934 Anayasa değişikliği ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı. (http://www.kssgm.gov.tr/esitlik.html)

Günümüzde kadınların siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel hayata daha aktif katıldığı bilinmektedir. Bu durum, kadın ve erkeğin ev içi rollerini de belirli oranlarda değiştirmektedir. Zira temelde kadınlık ve erkeklik rollerinin dinamik oluşu, bu rollerin karşılıklı değişime açık olması anlamına gelmektedir.

Birey Olma Yolunda Kadın

Birey kavramı, psikoloji terimi olarak "İnsan topluluklarını oluşturan, insanların benzer yanlarını kendinde taşımakla birlikte, kendine özgü ayırıcı özellikleri de bulunan tek can, fert" anlamına; sosyoloji terimi olarak ise "Toplumları oluşturan ve düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biri, fert" anlamına gelmektedir. (TDK Sözlüğü)

Dinimiz, her insanın inancı, davranışları, ibadetleri konusunda kendisinden sorumlu olduğunu, bu anlamda herkesin bir "fert" olduğunu kabul eder. İnsanları seçimlerinde özgür bıraktığı gibi, dünya ve ahirette seçimlerinin her türlü sonucuna katlanmak üzere de sorumlu tutar:

"Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfatlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz." (Nahl, 16/97)

"Rableri onlara şu karşılığı verdi: "Ben, erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz…" (Al-i İmran, 3/195)

Birey kavramı, kimi zaman "bencillik" çağrışımı olan terimlerle ilişkilendirilmektedir. Oysa

İslâm ahlâk prensipleri doğrultusunda düşündüğümüzde, bireyselleşmeyi bencillik olarak anlamak mümkün değildir. Çünkü İslâm dini, oluşturmak istediği adil ve huzurlu toplumda, kadın ve erkek her insanı çevresinden sorumlu kabul etmektedir. İslâm ahlâkına göre sadece kendisi için yaşamak bir felsefe olarak benimsenemeyeceği gibi aksi istenir, yani sevdiklerinden vermek, sahip olduklarını paylaşmak erdemdir. Ayrıca İslâm ahlâkında bencillik, kibir, kendini beğenme tasvip edilmez.

Farkındalık geliştirme anlamında bireysellik ise İslâm ahlâk anlayışıyla zıtlaşmamaktadır. Farkındalık, kişinin sadece kendisinden hareketle gerçekleşmez; insanın kendisini ve evreni ilişkiler yumağı içerisinde anlamasını gerektirir. İslâm'ın insan tasavvuruna göre o, kendini, âlemi ve diğer canlıları bilmeli, bir bütün içinde yaşadığının farkında olmalıdır. Bu bağlamda kadın ve erkek, bir bütün olan evrenin parçalarıdır. Toplumsal hayatta kadın ve erkek birbirinin velisi yani karşılıklı koruyucusu, dostu ve kardeşidir. (Tevbe, 9/71) Bu yüzden onlardan, dayanışmacı, hayırsever, karşılıklı sorumluluk bilinci gelişmiş, çevresine karşı duyarlı insanlar olmaları istenmektedir. Dinimizin tavsiye ettiği komşu hakkını gözetme, hasta ziyaretine gitme, zor günlerinde birbirine yardım etme gibi sos-

yal hayatı güçlendiren unsurlar, kadın ve erkeğin bireyselliğini “bencillik” olarak algılamanın önüne geçmekte ve onları, kendisinin ve içinde yaşadığı evrenin farkında olan sorumlu bir birey olarak düşünmemizi gerektirmektedir.

Kur’an’da, inanan kadınlar ve erkekler iman, ahlâk, ibadet konularında, ayrıca sosyal ve ekonomik alanlarla ilgili işlerde yan yana zikredilmektedir:

“Şüphesiz müslüman erkeklerle müslüman kadınlar, mü’min erkeklerle mü’min kadınlar, itaatkâr erkeklerle itaatkâr kadınlar, doğru erkeklerle doğru kadınlar, sabreden erkeklerle sabreden kadınlar, Allah’a derinden saygı duyan erkekler, Allah’a derinden saygı duyan kadınlar,

sadaka veren erkeklerle sadaka veren kadınlar, oruç tutan erkeklerle oruç tutan kadınlar, namuslarını koruyan erkeklerle namuslarını koruyan kadınlar, Allah'ı çokça anan erkeklerle çokça anan kadınlar var ya, işte onlar için Allah bağışlanma ve büyük bir mükâfat hazırlamıştır." (Ahzap, 33/35)

Bu ifadeler uyarınca kadınlar, kendi malından toplum yararına olmak üzere zekât, sadaka verme, yardıma ihtiyacı olan kimselere karşılığını Allah'tan bekleyerek yardım etme, Allah'a saygılı olma, doğru sözlü olma ve doğru iş yapma gibi çok yönlü sorumlulukların muhatabıdır. Bu muhataplık, kadın ve erkeğin yaşamanın getirdiği sorumlulukları benzer şekilde üstlenmesinin gereğine işaret etmektedir.

Dinimizde insan, hem özgür hem de sorumlu bir birey olarak görülmektedir. Kadın ve erkeklerin "birey" olması, hem özgürlüklerinin hem sorumluluklarının çerçevesini bilmeyi, özgürlük fikrinin sorumsuzluğa, sorumluluk fikrinin ise esarete dönüşmesine izin vermemeyi gerektirmektedir.

Önyargıların Kıskacında Kız Çocukları

Geleneksel kabullere göre soyun erkek çocuktan devam ettiği inancı, pek çok ailede mutlaka bir erkek çocuk sahibi olma özlemini canlı tutmaktadır. Erkek çocuk sahibi olma isteği, erkeklerin soyu sürdüreceği kabulü yanında onların kız çocuklarından daha güçlü olduğu inancı aracılığıyla da beslenmekte, bu sebeple erkek çocukları kız çocuklarına tercih edilmektedir. Erkek çocuk, ebeveynin yaşlılık dönemlerinde, kız çocuklarına göre maddi ve manevi açıdan ailenin sorumluluklarını üstlenecek kişi olarak görülmektedir. Kız çocukları ise namusu ailenin erkeklerince korunması gereken bir birey olarak algılanmaktadır. Bu algı aracılığıyla da erkek ve kadın arasında ahlâki yargılarda ayırım yapılmaktadır. Erkek çocukları için ayıp ya da günah olarak algılanmayan bazı davranışlar kız çocuk-

ları için ayıp ya da günah telakki edilmekte, bu ikili ahlâki yargı, kız çocuklarını ahlâkî açıdan korunması gereken zayıf varlıklar olarak algılamaya sevketmektedir. Bu gibi gerekçelerle pek çok ailede erkek çocuk hevesle istenirken, kız çocukları istek sırasında ikinciliği almaktadır.

Zamanla oluşan ve güçlenen bu gibi önyargılarda gözden kaçan temel bir husus, hem erkek çocuklarına hem de kız çocuklarına görev ve sorumlulukların aileler ve çevresi tarafından öğretiliyor olmasıdır. Erkek ve kız çocukları, toplumsal cinsiyet kalıpları içerisinde yetiştirilmekte ve yetişme tarzlarına göre rollerini yerine getirmektedir. Böylece uzun süreçler sonucunda cinsiyet rollerine yönelik kabuller âdeta birer halat gibi güçlenmekte, farklı düşünmenin, farklı roller üstlenmenin önüne geçebilmektedir.

Kız çocuklarının istenmemesine ya da ikinci planda istenmesine neden olan önyargılara baktığımızda, bu önyargıların toplumun kendi ürettiği yargılar olduğu görülür. Kız çocuklarının, erkek kardeşlerine göre, yaşlılık döneminde ailelerine daha fazla ilgi ve itina gösterdiği, ihtiyaçlarını karşıladığı, hassas davrandığı görülse de yine de erkek çocuk, yaşlılık döneminin garantisi olarak algılanmaya devam etmektedir. Erkek çocukların iş sahibi olacak şekilde eğitim

alması ve ileriki zamanlarda ailelerinin geçimi için çalışması, bu yargıyı ya da beklentiyi güçlendirmektedir. Ancak bu tür değerlendirmelerde, kız çocuklarına eğitim ve çalışma hakkının ancak yakın dönemlerde eşit şekilde tanınmaya başlandığı gözden kaçırılmaktadır. Dolayısıyla kız çocuklarının ekonomik güçlerinin oluşmasının ve bu sayede gerektiğinde ailesine maddi destek sağlayabilmesinin önünde, ailelerin kendi önyargılarına göre rolleri paylaştırması yatmaktadır. Şüphesiz kız veya erkek çocuklardan hangilerinin ebeveynin yaşlılık döneminde

hayırlı evlatlar olarak onlara şefkat kanatlarını sereceği gibi geleceğe yönelik hususlar, ancak zamanla tecrübe edilerek bilinebilir. Ebeveynin erkek ve kız çocuklarını ayırt etmeksizin onlara eşit şartlarda eğitim ve çalışma imkânları sağlaması, gelecekte onlara yönelik beklentilerinin de eşit olmasına imkân verir. Bu tür bir davranış, ebeveynin evlatları arasında adaleti gözetebilmesinin de ön şartlarından biridir.

Namus, iffet, ahlâki davranışlar konusunda Kur'an'da ve Peygamberimizin sünnetinde bir ayırım gözetilmezken toplumsal kabullerin iki cins için ayrı namusluluk ve iffetlilik kriterlerinin olması da yine ancak toplumsal önyargıların keyfilikle oluşturulmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin Kur'an'da, iffetsizlik ve zina olarak görülen davranışlar için erkek ve kadın cinsi arasında bir ayırım gözetilmemektediri (Nur, 24/2, 3, 26) Ailelerin soyunu sadece erkek cinsin sürdürdüğü inancı ise, diğer kabuller gibi ataerkil önyargıların bir ürünüdür. Ailenin soyu, anne ve babanın yani iki cinsin bir araya gelerek dünyaya getirdiği çocukları aracılığıyla devam etmektedir. Bir başka deyişle her ailenin soyu, gerçekte hem kız çocukları hem de erkek çocuklar aracılığıyla devam etmektedir.

Bunların ötesinde dinimiz, kız çocuklarıyla erkek çocuklar arasında bir değer farkı ortaya

konmasını yasaklamaktadır. Kur'an'da, Allah'ın dilediğine kız, dilediğine erkek çocuk bahşettiği, bunun ve genel olarak da evlatların bir imtihan vesilesi olduğu belirtilir:

"Göklerin ve yerin mülkü (hükümranlığı) Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir. Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, dilediği kimseyi de kısır yapar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir, hakkıyla gücü yetendir." (Şura, 42/49-50)

Kur'an- Kerim, kız çocuğu dünyaya geldiğinde öfkelenen ebeveyni uyarır. Cahiliye döneminde kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesini ise kınar ve yasaklar. (Tekvir, 81/ 8-9; Zuhruf, 43/17)

Kız çocuklarına yönelik bazı olumsuz önyargıların, örneğin erkek çocuğunun güçlü, girişken ve akıllı; kız çocuğunun ise zayıf, çekingen ve duygusal olduğu yönündeki yargıların, kız çocuklarının kapasitesini açığa çıkarmalarına imkân vermediği, yeteneklerini köreltttiği bilinmektedir. Bu tür önyargılar dolayısıyla kız çocuklarının, hayata bir adım geriden başladığı söylenebilir. Olumsuz önyargılar, erkeklerle eşit bir şekilde kız çocuklarına da tanınması gereken hakların gasp edilmesine yol açabilmektedir. Örneğin kız çocukları, okuma-yazma öğrenmesine gerek olmayan varlıklar olarak nitelenebilmekte ve temel eğitimden yoksun bırakılabilmektedir. Bu tür uygulamalar dolayısıyla kız çocuklarının geleceğinin, sosyal, ekonomik, siyasi hayata katılım anlamında köreltileceği malumdur. Sonuçta bu gibi anlayış ve uygulamalar, kız çocuklarının, hemcinslerinin önünde etkili birer rol model olmasının önünü kapatmakta, sosyal-siyasi-ekonomik hayata aktif katılabilen kadın tasavvurunun muhayyilelerde yer edinmesine imkân tanımamaktadır.

Çocukluktan itibaren önyargılar eşliğinde yetiştiriliyor olmanın, erkek çocukları için de getirdiği bazı olumsuzluklar vardır. Yetişmeleri esnasında kız ve erkek çocukların rollerinin keskin şekilde ayrılması, gerçekte erkek çocuklara da dezavantaj sağlamakta, onlara özellikle ileriki yaşlarında kendi kendine yeterli olma imkânı tanımamaktadır. Yetişkin bir birey olduğu hâlde, ev içinde en temel gereksinimlerini karşılama yeteneği gelişmeyen bir erkek, her zaman eşi, kızı ya da bir bakıcı kadına ihtiyaç

duymaktadır. Toplum içinde kabul gören söz uyarınca “yumurta kırmayı beceremeyen” erkek, böylece sürekli olarak bir başkasının yardımına muhtaç yaşamaktadır.

Dinimize göre hem kız çocukları hem de erkek çocuklar ebeveynler için birer imtihan olduğuna göre, dinimiz bu imtihanda her iki cinse de eşit davranılmasını istemektedir. Allah (c.c.), kadın ve erkek inanan hiçbir kimsenin emeğini boşa çıkarmayacağını ve ahirette sevabını yaptıkları işlere göre vereceğini bildirdiğine göre (Âl-i İmran, 3/195; Nisa, 4/32, 124; Ahzab, 33/35; Mümin, 40/40; Hadid, 57/12, 18; Tevbe, 9/72; Nahl, 16/97), insanların imtihanlarında eşit hakların tanınması gerekmektedir.

Kız ve erkek çocuklar, Yüce Allah’ın sevinç ve mutluluk kaynağı kıldığı, emanet ettiği nimetlerdir. Çocuklara karşı davranış biçimini, onlara gösterilecek şefkat ve merhametin ölçüsünü cinsiyetler belirlememelidir. Onların birinin hakkı diğerinden daha az değerli ve kutsal değildir. Bu itibarla kız çocuklarının eğitim ve öğretim, çalışma vb. imkânlardan mahrum edilmeleri dinimizin esasları ile bağdaşmaz.

O hâlde, anne ve babalar, erkek çocuklarına sunduğu maddî ve manevî imkânları kız çocuklarına da sunduklarında, kız çocuklarına kazandırdıkları becerileri erkek çocuklarına da

kazandırdıklarında, aile içinde cinsiyet ayırımını önleyerek adil olmanın gereklerini yerine getirmiş olurlar.

Yeni Kimlikler, Yeni Sorumluluklar ve Eş Olarak Kadın

Kadının gündelik hayatında devam eden belli başlı sorunlar, daha çok kadının eş rolünü üstlenmesi durumunda görünürlük kazanmaktadır. Eş rolünü üstlenen kadın, hem gelin, hem eş, hem anne, hem de ev hanımlığı gibi roller ekseninde sorumluluk alanlarıyla kendini çevrelenmiş bulur. Kadınların çalışma hayatına daha çok katılımı bu rollerin gereklerinden nisbi bir muafiyeti getirmişse de toplumsal kabuller gereği evli kadının üstlendiği roller, halen ciddi bir sorumluluk ağıyla kadını çevrelemektedir. Elbette erkeklerin eş rolünü üstlenmesi hâlinde de baba, eş, damat vb. roller ekseninde sorumlulukları çeşitlenmektedir. Bununla birlikte ev içi rollerin geleneksel anlamda kadına ait görülmesi ve çocuk dünyaya getirme, emzirme gibi biyolojik görevlerin doğal olarak kadınlara aidiyeti gibi hâller, kadınların yükümlülüklerini erkeklere göre daha da artırmaktadır.

Modernliğin geliştirdiği sistematik hayat tarzı içinde çalışma ve üretme mantığının gereği

olarak kadınların günün belli saatlerini iş yerlerinde geçirmek durumunda olması, onların aynı zamanda anneliğin gereği olarak algılanan geleneksel rollerinden nispeten uzaklaşmasını gerektirmektedir. Başka bir ifadeyle kadınlar, kreş, çocuk yuvaları gibi ortamlara çocuklarını göndermek suretiyle anneliğin gereklerinden kısmen feragat etmektedir. Bu durumda kadınlar, iş sahibi bireyler olarak geleneksel kadın kimliğinden belli ölçülerde soyutlanmaktadır. Bu durum beraberinde yeni sorumluluk alanları açtığı gibi mevcut sorumluluk alanlarının da

farklılaşmasına yol açmaktadır. Sonuçta kadınların ailede eş olma rolünü yeni kimlikler eşliğinde üstlendiği ve bu değişimin yeni sorumlulukları da beraberinde getirdiği görülmektedir.

Kadın ve erkeğin bir araya gelerek eş statüsü kazandığı aile birliği, birlikte yaşamanın beraberinde getirdiği güzellikler kadar sorunları ve sorumlulukları da artırmaktadır. Genel kabul gördüğü üzere evlilikte eşler arasında sorunlar, daha çok eşler arası denkliğin iyi kurulamadığı şartlarda görülmektedir. Maddî-sosyal statü, ailevî aidiyet, dinî-geleneksel kabuller, eğitim denkliği, fiziki olarak eşlerin birbirini benimsemesi gibi konularda eşler arasında eşitlik ya da yakınlık olması, eşler arası ilişkilerin ve rollerin daha çok uzlaşı zemininde çözüme kavuşması sonucunu beraberinde getirebilmektedir. Bu tür eşler arası denkliğe kısaca "dünyaların birliği" denebilir. Herhangi bir nedenle dünyaların ayrı olduğu düşüncesine kapılma hâlinde, en temelde eşler arasında iletişimin sağlanması da zor olacağı için birliktelik zedelenmekte ve aile içi sorunlar çözümsüz kalabilmektedir.

Dinimizde, eşler arası denkliğin (küfüv), evlilik talebi öncesinde aranması tavsiye edilir. Soy, güzellik, zenginlik gibi değerlerden önce İslâm ahlâkını benimseme ve dini aidiyet, eşler arasında gözetilmesi gereken en önemli değer

olarak sunulur. Peygamberimiz bir hadisinde bunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

"Kadın dört şeyi için nikâhlanır. Malı, asaleti, güzelliği ve dini. Sen dindar olanı seç ki hayatın bereketlensin." (Müslim, "Rada", 15)

Eşler arasında denklik, aile saadetinin devamı için önemlidir. Kur'an'da eşler birbirleri için örtü olarak anılır:

"Onlar (kadınlar) sizin örtülerinizdir, siz (erkekler) de onların örtülerisiniz." (Bakara, 2/187)

Ayette geçen "örtü olma" ifadeleri, dinimizde erkek ve kadın arasında yakınlık, rahmet, paylaşım, uzlaşı, denklik, huzur ve adaletin sağlanmasının bir temsili anlatımı olarak düşünülebilir. Eşler arasında böyle bir uyum olması hâlinde, onların birbirleri için "örtü" olmaları söz konusu olabilecektir.

Kadın Anne Olunca

Kadın anne olduğunda, aile çevresi ve toplum içinde diğer statüleri ve rollerinden oldukça ayrı bir yere yerleştirilir. Hem dinimizde hem de gelenek ve göreneklerimizde annelik yüce bir makam olarak kabul edilmiştir.

Kur'an'da anne-babaya karşı nasıl davranılacağı konusuna değinen ayet, aynı zamanda anne-babalık statüsünün önemine işaret etmektedir:

"Rabbin, kendisinden başkasına asla ibadet etmemenizi, anaya-babaya iyi davranmanızı kesin olarak emretti. Eğer onlardan biri, ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara "öf!" bile deme; onları azarlama; onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: "Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara acı." (İsra, 17/23-24)

Peygamberimiz de annelerin yüce konumuna işaret etmek üzere *"Cennet, annelerin ayakları altındadır."* demiştir. (Nesai, "Cihad", 6) Kendisine iyilik yapılması gereken ilk kişiler olarak da anneleri zikretmiştir. (Buhari, "Edeb", 2)

Dinimizde evlilik tavsiye edilmiş, çocuk sahibi olmak özendirilmiş ve annelik yüceltilmiştir. Ancak evli eşlerin çocuklarının olmaması hâli, bir boşanma sebebi olarak kabul edilmemiştir. Evlilikte çocuk sahibi olamama hâlinde bu, bir imtihan olarak değerlendirilmelidir. Kur'an'da hem Hz. Zekeriyya'nın hem de Hz. İbrahim'in çok uzun süre çocuklarının olmamasından bahsedilir ve bu, bir imtihan olarak sunulur. (Meryem 19/2-11; Hud, 11/71-73; Hicr, 15/52-56)

Annelik kadınlara farklı bir statü kazandırmanın yanında yeni bir rol biçmekte ve onların sorumluluk ağını genişletmektedir. Çocukların

biyolojik ihtiyaçları kadar, yetişmesi ve gelişmesi çerçevesindeki sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının çoğu, annelerce karşılanmaktadır. Geleneksel değerlerin çocuklara aktarımı önceden büyükanne ve büyükbaba gibi aile büyüklerince gerçekleştirilebilmekteyken günümüzde bu konularda da sorumluluk daha çok ebeveyn üzerindedir. Geniş aile modelinden çekirdek aile modeline geçişle birlikte, çocukların geleneksel değerleri, örf ve âdetleri öğrenmesi, iyi eğitim alması, dini gereklilikleri benimsemesi, sosyal bir birey olarak yetişebilmesi çerçevesindeki sorumluluklar, ebeveynlerin üstlendiği sorumluluklar arasına katılmıştır.

Kadınların sosyal ve ekonomik hayata daha aktif katılımı, onların en temel görevi olarak kabul edilen annelikle ilgili bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Çalışan kadının anne olarak sorumluluklarını ihmal edebileceği çekincesi, pek çok kadının iş hayatıyla annelik sorumlulukları arasında sıkışmış hissine kapılmasına neden olmaktadır. Bu durum, zaman zaman "ya iş hayatı ya annelik" şeklinde bir ikileme de dönüştürülerek kadınlar iki şık arasında seçim yapmak zorunda bırakılmaktadır. Oysa annelik ve çalışma hayatı birbirine zıt alternatifler değildir. İyi bir anne olmak ve nitelikli iş üretmek için bu ikisine ayırılan vaktin çok olması da ölçü

değildir. İyi anne ve iyi bir çalışan olmak, sorumluluklarının yeterince bilincinde olan fertler olarak hareket edildiğinde gerçekleşir. Sorumluluklarının bilincinde olan fertler, iş hayatı ve annelik sorumluluklarının gereklerini yerine getirerek her iki alana da nitelikli vakit ayırabilir.

Şiddetin Nesnesi ve Öznesi Olarak Kadın

Kadın sorunları dendiğinde ilk akla gelenlerden biri, fiziksel gücü kadın cinsine göre daha fazla olan erkeğin kadına -özellikle eş olarak karısına- uyguladığı şiddettir. İlk etapta akla gelen “kaba güç kullanımı” anlamının dışında, şiddetin daha geniş bir kapsamı vardır. Şiddetin tanımı içine fiziksel şiddetin yanında sözlü ve duygusal şiddet de girmektedir. Sözlü ve duygusal şiddet, küfür vb. sözlerle ya da baskı içeren sözlerle uygulanan zorlama, jest ve mimiklerle aşağılama vb. şekillerde kendini göstermektedir. Şiddet sadece erkeklerin kadınlara uyguladığı sözlü-fiili-duygusal bir baskı değil, aynı zamanda kadınların kadınlara, kadın veya erkeğin çocuklara, ya da hemcinslerin ve yaşıt insanların kendi aralarında uyguladıkları baskı ve kaba güçtür. Bu durumda kadın, şiddetin sadece nesnesi değil, aynı zamanda öznesidir. Şiddeti uygulayan bir özne olması halinde kadın, şiddetin insanlar arası ilişkilerde süregitmesine yol açmaktadır.

Eşler arası ilişkilerde en gözle görülür sorunlar, fiziksel şiddet aracılığıyla dışa yansıyan sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Genelde güçlünün zayıfa yönelik fiziksel baskısı olarak anlaşılan şid-

det, gerçekte güçlü olmanın değil güçsüz olmanın göstergesi, zayıf bir psikolojinin ürünüdür. Başka bir deyişle, zihnen ve ruhen güçlü insanlar, ilişkilerinde zihnin ve ruhun iletişimine şans tanıyarak fiziksel güce başvurmazlar.

Eşler arasındaki şiddet, daha çok, evlilik öncesi dönemde birbirini sahiplenme ve yönetme güdüsünün, evlilik ilişkisinde her aşamada devamının istenmesi sebebiyle ortaya çıkmaktadır. Bunun mümkün olmadığı durumlarda, yani eşini yönetme idealinin gerçekleştirilemediği durumlarda kendini zayıf hissetmenin verdiği tepkiyle fiziksel darb olarak dışa yansımaktadır.

Eşler arası ilişkilerde sözlü şiddet bağırma, küfür gibi aşağılayıcı ifadelerle kendini gösterirken duygusal şiddet manevî baskı altında tutma, karşı cinsin isteklerini ve düşüncelerini önemsememe veya aşağılama, jest ve mimiklerle küçümseme, doğal bazı istekleri (örneğin anne-baba ve akraba ziyaretlerini) yasaklayarak kesin kararlara bağlama gibi davranışlarla görünürlük kazanmaktadır.

Eşler arasında şiddete başvurma, daha çok her iki taraf için de karşılıklı diyalogu bir tarafa bırakıp bir olasılık, bir davranış tarzı ya da sorunları çözme yolu olarak görülmektedir.

Aile ilişkileri bağlamında görülebilen şiddet, zaman zaman kadının hemcinslerine uyguladığı şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin kayınvalide ile gelin arasındaki kıskançlık ve çekişme, fiili, sözlü ya da duygusal şiddet şeklinde kendini dışa vurabilmektedir. Akrabalık

ilişkileri dışında da kadınlar, gerek fiili ve sözlü, gerekse duygusal şiddeti hemcinslerine karşı kullanabilmektedir.

Aile içi şiddetin görüldüğü bir diğer alan ise anne ve babaların çocuklarını büyütürken uygulادıkları şiddet olarak belirmektedir. Anne ve babanın merhametinin çokluğuna rağmen çocuklarına uyguladıkları şiddet, daha çok sinirlerine hâkim olmakta zorlanıldığında kendini göstermektedir. Ne var ki sinirlerine hâkim olamama düşüncesi bu tür şiddetin bir açıklaması

değil, daha çok bir aklileştirme, makul hâle büründürme işlemidir. Çoğunlukla anne ve babanın, kendi istekleri ve beklentileriyle çocuklarının istekleri ve beklentileri çakıştığı zaman kendi isteklerini öncelemesi, çocuklarına yönelik şiddet uygulamayı beraberinde getirmektedir.

Eşler arasında cereyan eden aile içi şiddetin oluşturduğu trajik bir boyut, çocukların bu şiddet sahnelerini tecrübe ediyor olmalarıdır. Araştırmalara göre anne ve baba arasındaki sözlü ya da fiili darb yoluyla gerçekleşen şiddete, çoğu zaman çocuklar da tanık olmaktadır. Çocukların bu tür şiddete tanık olmaları, başlı başına çocuk muhayyilesinin maruz kaldığı, gelecekte telafisi ve unutulması mümkün olmayan bir şiddet tecrübesi demektir. Ayrıca bu tür tecrübeler, kimi zaman çocukların muhayyilesinde, bizatihi maruz kaldığı şiddet tecrübesinden daha kötü etkiler de bırakabilir. Şiddet ortamını teneffüs etmeleri dolayısıyla çocuklar, zamanla şiddeti bir alternatif olarak görebilir ve davranış tarzı olarak benimseyebilir.

Dinimiz, en temelde, hem kadınların hem erkeklerin birbirleriyle ve çevresiyle olan ilişkisinde Allah korkusunun, Allah'a davranışlarından hesap verecek olma bilincinin canlı olmasını istemekte, böylece kadın ve erkeği bütün davranışları, sözleri ve imalarında nazik ve du-

yarlı olması gerektiği konusunda uyarmaktadır.

Kadın ve erkeği, yaratıcı karşısında eşit bireyler olarak niteleyen dinimizde eşler arasındaki ilişki, sevgi, meveddet ve rahmet kavramları ekseninde değerlendirilmekte, eşlerin birbirleri üzerinde hak ve sorumlulukları olduğu bildirilmektedir. Nitekim Kur'an'-ı Kerîm'de, eşler arasında sevgi ve merhametin var olması, Allah'ın varlığının bir delili olarak sunulmaktadır:

"Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda, düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır." (Rum, 30/21)

Peygamberimizin hayatına bakıldığında, onun kadınlara, çocuklara ya da herhangi bir canlıya karşı sözlü ya da fiili şiddet uygulamadığı görülmektedir. Aksine, Peygamberimizin hayatının bu boyutu hakkında Hz. Âişe şöyle demiştir:

"Resûlüllah (s.a.s.) eliyle hiç bir şeye vurmadı. Ne bir kadına, ne de bir hizmetçiye!" (Müslim, "Fedail", 79; İbn Mâce, "Nikah", 51; Darimî, "Nikah", 34)

Peygamberimiz ayrıca, kadınlara davranışları hakkında erkekleri uyarmış ve onlardan kadınlara nazik davranmalarını istemiştir:

"Müminlerin iman bakımından en olgun olanları, ahlâkı en güzel olanlarıdır. Sizin de en iyileriniz, hanımlarına iyi davrananlardır." (Tirmizî, "Radâ", 11)

Sözlü, fiili ya da duygusal şiddet en temelde kendi istek ve beklentileri ile başkasının -örneğin eş ya da çocukların- isteklerinin çakışması hâlinde kendi isteklerini öncelemekten kaynaklanıyorsa, bunun önüne geçmek, dinimizin ahlâki prensiplerine kulak vermekle mümkündür. Bu ahlâki prensiplere göre insan, bencilliği oranında değil fedakârlığı oranında, kibri oranında değil tevazusu oranında, cimriliği oranında değil cömertliği oranında, saygısızlığı oranında değil saygısı oranında, sertliği oranında değil hilmi ve letafeti oranında, gazabı oranında değil rahmeti oranında sevap kazanmakta ve Allah'a yaklaşmaktadır.

Töreler ve Çağdaş Değerler Arasında Kadın

"Töre cinayetleri" ifadeleri aracılığıyla son zamanlarda daha sık duyar olduğumuz "töre" kelimesi, günümüzde daha çok olumsuz çağrışımlar kazanmıştır. "Töre" kelimesi esasında "gelenek, örf, âdet, anane" kelimeleriyle yakın anlamlı olup (Bkz. TDK Sözlüğü) başlı başına bir

kötülüğü ima etmez ve kötülüğe yol açmaz. Çocukların doğumu ve yetiştirilmesi sürecindeki bazı uygulamalardan tutalım cenaze merasimlerine kadar hayatın hemen her aşamasında yer bulan pek çok uygulama, törelerin belirlemesiyle yüzyıllardır hayatiyetini sürdürmekte ve toplumu bir arada tutan öğe olarak işlevselliğini devam ettirmektedir.

Toplumsal kabullerin değişmesi sürecinde törelerin, yeni neslin muhalefetini tamamen ezen bir güç olarak katı bir tutumla devam ettirilmek istenmesi, elbette toplumsal gerilimlere ve sorunlara yol açabilmektedir. Bu durum, hemen her tür "eski-yeni, geleneksel-çağdaş" zıtlaşmasında ve uyuşmazlığında görülebilir. Dinamizmi gözetmeyen tutucu bir gelenekçiliğin, yeni düşünce ve anlayışlara, çağdaş istek ve tutumlara hoşgörüyle yaklaşamaması sonucu yaşanacak kriz, geleneğin kendi akışını da zedeleyecek şekilde kırılmalarla sonuçlanabilir. Benzer şekilde töre ve gelenekleri yadsıyan, küçümseyen bir tutum, insanların geçmişiyle bağlantılarını inkâr ederek kimlik krizi yaşamasına sebebiyet verebilir. Geleneksel değerlerin dinamizminin sönmeyerek yeni anlayışları kendi potasında eritebilmesi için, insanların töreler kadar çağdaş değerlerle bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi gerekmektedir.

Kadınların, töreleri ve çağdaş değerleri sorgulayan ve anlamaya çalışan bir bilinç geliştirme motivasyonu kazanmaları önemlidir. Kadın bilinci, gelenek kadar çağdaş değerleri de sorgulamalı, kendisi ve içinde yaşadığı toplum için iyi, doğru ve güzel olanın ne olduğunu belirlemeye ve seçmeye imkân veren bir düşünce tarzı geliştirebilmelidir. Bu, kadınların hem çağdaş hem de geleneksel değerleri anlama yolunda bilincini özgürleştirebilmesiyle mümkün olabilir.

Töreler, kadınlar aleyhine işleyen bütünüyle olumsuz bir geleneksel ilerleyişi ima etmez. Ancak törelerin sorgulanmaksızın statikleşmesi, hem hümanist kabuller hem de dini ilkelerce olumsuz bir durum olarak algılanmaktadır. Çünkü böyle bir durum, toplumsal yapıların dinamizmini görmezlikten gelmekte ve adaletsiz uygulamaların da süregitmesine neden olabilmektedir.

Dinimiz, toplumsal yönden geçerliliği ve kabulü olsa da kadınların lehine olmayan, adaletsiz uygulamaları reddetmiştir. Böylelikle töre veya yerel geleneği, farklı yönde akışa sevketmiştir. Bu durumun bir örneği olarak, Kur'an'da, kocası vefat eden kadının üvey oğlu tarafından miras alınması şeklindeki uygulama yasaklanmıştır. *"Ey inananlar, kadınları miras yoluyla zorla almanız size helâl değildir."* (Nisa,

4/19) ayeti, örf ve âdetlerin kadın haysiyetini hiçe sayarcasına sürdürüldüğü bir uygulamanın yasaklanışını bildirmektedir.

Kadına karşı işlenen şiddetin en uç tezahürlerinden biri de, töre, namus adına işlenen cinayetlerdir. Namus, iffet ve ırz kavramlarının çok daha geniş bir kapsamı olduğu hâlde bunların, sadece kadının bedeniyle ilişkilendirilmesi ve sadece kadına düşen bir sorumluluk olarak görülmesi yanlış bir anlayıştır.

Törelerin kendi içinde kadını ve erkeği korumaya çalışan bir iç mantığı vardır. Ne var ki bu

mantık, zamanla eşitsizliğe ve zulme kayan uygulamalara da dönüşebilir. Dini ilkelerin adaletin tesisi yönündeki uyarıları, toplumda adaletsizliğe yol açan unsurların kaldırılmasına çalışır.

Dinimiz kadın ve erkeğin haysiyeti ve onurunu dikkate alarak, evlilik, boşanma, miras vb. aile içi ilişkileri ilgilendiren konularda, kişilerin rızasını esas kabul etmiştir. Bu ilkeler gereği, örneğin başlık parası isteme dinin hoş görmediği bir uygulama olduğu gibi, eşi ölen kadını, ölen eşinin erkek kardeşiyle zorla evlendirme de dinin tasvip etmediği bir anlayıştır. Kendi rızalarıyla evlenmek isteyen iki kişinin evliliğine zorla mani olmak dinimizce hoş görülmediği gibi, kişileri istemediği bir evliliğe zorlamak, töre ve namus adına cinayet işlemek yine dinimizin kabul etmediği bir uygulamadır.

Zira dinimiz, canları öldürmeyi değil diriltmeyi teşvik etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de: *"Kim, bir insanı, bir can karşılığı veya yeryüzünde bir bozgunculuk çıkarmak karşılığı olmaksızın öldürürse, o sanki bütün insanları öldürmüştür. Her kim de birini (hayatını kurtararak) yaşatırsa sanki bütün insanları yaşatmıştır..."* (Mâide, 5/32) ifadesiyle, insan katlinin ilahî irade nezdinde ne derece kötü olduğu ve hayat vermenin ne derece güzel bulunduğu vurgulanmıştır.

Eğitim ve Kadın

Güçlü ve gelişmiş toplum algısı, toplumdaki fertlerin bilgi ve eğitim düzeyleri ile yakından ilişkilidir. Bugün "kadın sorunları" başlığı altında sıralanan sorunların, temelde eğitimsizlik sorunuyla bağlantılı olduğu bilinmektedir.

Ülkemizde, kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranı, erkeklere göre yüksektir. Verilere göre, Marmara Bölgesindeki kadınların %13.1'i okur yazar değilken, Güney Doğu Anadolu Bölgesinde %46.3'ü okur yazar değildir (http://www.kssgm.gov.tr/egitim.html) Gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında da ülkemizde kadınlarda okuma yazma bilme ve yüksek eğitim alma oranı oldukça düşüktür.

Kadınların eğitim konusunda geri kalmalarının nedenleri arasında, kız çocuklarının okutulmasının aleyhine gelişen ön yargıların payı büyüktür. Ayrıca ekonomik şartlar elvermediği için kız ve erkek çocuklar arasında bir seçim yapılacaksa, kız çocuklarının okula gönderilmemesi tercih edilmektedir. Hâlbuki dinimizde, kadın ve erkek her Müslümana ilim öğrenmek farz kılınmış (İbn Mâce, "Mukaddime", 17), bilginin nerede olursa olsun alınması tavsiye edilmiştir (Tirmizî, "İlim", 19) Ayrıca, Kur'an'da bilenlerle bilmeyenlerin bir olmayacağı (Zümer, 39/9) vurgulanmıştır.

Kız çocuklarının küçük yaşta eğitim almaması, gelecekte onların sosyo-ekonomik statülerini de olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca onların kamusal alandan çekilerek sadece özel alanda var olmalarına yol açmaktadır. Bunların ötesinde eğitimsizlik ya da sadece temel düzeyde eğitim almış olmaları, kadın bilincinin kendi tarihine kapalı olması sorununu beraberinde getirmektedir. Bu durumun en tabiî sonucu da kadınların tarihe yeterince müdahil olamamasıdır. Tarihe müdahil olamayan kadınlar ise tarihin aktif özneleri olmaktansa kaçınılmaz olarak tarihin pasif nesneleri konumunda olacaktır.

Özetle eğitimsizlik, daha sonra kadınların hayatlarını bütünüyle esaret altına alan bir kıskaca dönüşmektedir. Bu itibarla kız çocuklarının ve kadınların eğitilmeleri ve iyi yetiştirilmeleri konusunda her birimize düşen farklı sorumluluklar bulunmaktadır.

Evrensel Değerler ve Kadın

Günümüzde resmî ve sivil pek çok uluslararası kurumun katılımıyla kadın hakları konusunda iyileştirmelere gidilmeye çalışılmakta, kadın hakları ihlâllerine karşı daha duyarlı toplumsal birliktelikler oluşturulmaya gayret edilmektedir.

Kadın varlığının insanlık ailesine bahşedeceği değerler, belki şimdiye kadar devam eden ve hali hazırda pek çok toplumda yürürlükte olan kadın aleyhine geliştirilen önyargılar dolayısıyla tam olarak ifadelendirilme ve uygulamaya geçme imkanı bulamamıştır.

Kadın hakları konusunda duyarlılığın artması sonucunda kadınlara açılacak alanda, onları özgürlük kadar sorumluluk da beklemektedir. Kadınların, yerel ölçekte içinde yaşadığı toplumlar için, evrensel ölçekte insanlık ailesinin iyiliği için ne tür bir felsefe üreteceği ve ne tür bir tatbikat (felsefenin hayata geçirilişi) ortaya

koyacağı sorusu, cevabını beklemektedir. Bununla birlikte kadınların günümüzde evrensel değerlerin üretilmesine ve yaşatılmasına katkıda bulunmak idealinde olması, başlı başına bir kazanç olarak görülmelidir.

